GYÓGYÍR VAGY PLACEBÓ A FORINT LEÉRTÉKELÉSE?

LAKNER ZOLTÁN dr. – PODRUZSIK SZILÁRD

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány első része a fejlett országok szakirodalmának elemzésével azt igazolja, hogy az árfolyam és az élelmiszergazdasági export között nem mutatható ki szoros kapcsolat. A munka második része a forint/euró árfolyam és az élelmiszergazdasági export összefüggéseit vizsgálja az 1996. január–2004. április 100 hónapjára vonatkozó adatok alapján. A magyar élelmiszer-gazdasági export erőteljes ciklikusságot mutat. A forint reáleffektív árfolyama és a ciklikus hatásoktól megtisztított export-idősor adatai között végzett regresszió analízis eredményei azt igazolják, hogy szignifikáns, de viszonylag laza összefüggés volt kimutatható az árfolyam és az export között a forint előre bejelentett, csúszó leértékelésének időszakában. A csúszó leértékelés megszüntetését követően az árfolyam és az export értéke között nem volt kimutatható értelmezhető kapcsolat. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy a gazdálkodó szervezetek gyakran a kivitel „minden áron" történő növelésével kívánják fokozni árbevétel-tömegüket. A dolgozat harmadik részében a szerzők statisztikai adatokkal igazolják, hogy a magyar mezőgazdaság területegységre jutó hozamai felét-harmadát érik el a fejlett európai országokénak, a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeink export-átlagára számos esetben csak töredéke a világszínvonalon is versenyképes agrártermelő államok termékeinek. Vagyis sokkal nagyobb a baj annál, semmint azt a leértékelés, mint gyógyszer orvosolni tudná, ezért a leértékelés inkább placebó.[1]

Magda Sándor professzor tanulmánya (2004) szervesen illeszkedik abba a több évtizede tartó árfolyampolitikai diskurzusba, mely végigvonul a magyar közgazdasági gondolkodás legújabb kori történetén *(Nagy A., 1965; Hagelmayer, 1976; Erős, 1977)*. Időszerűségét az adja, hogy a kilencvenes évektől az árfolyam-kialakítással kapcsolatos szakmai viták egyre szélesebb kör érdeklődését keltik fel.

A forint árfolyamának alakulásával kapcsolatos nézetek – végletesen leegyszerűsítve – két csoportba sorolhatók. *Magda* professzor véleménye szorosan kapcsolódik *Kornai (2003)* álláspontjához, mely a nemzeti valuta leértékelését tartja kívánatosnak a gazdaság versenyképességének növelése érdekében. A vitában résztvevők másik csoportja a forint árfolyamának fenntartása mellett foglal állást, mert véleményük szerint így lehetőség nyílik az infláció csökkentésére és a gazdaság egyensúlyi mutatóinak javítására *(Gazdag, 2003)*.

Az árfolyampolitika hatását az élelmiszergazdaságra *Molnár és Farkasné Fekete M. (2002)* vizsgálták. Logikai modellek alkalmazásával a forint árfolyamának szinten tartása mellett szálltak síkra. *Magda* professzor tanulmánya konkrét számadatokat tartalmaz az élelmiszergazdaság helyzetéről, és arra az – első pillantásra kézenfekvő – következtetésre jut, hogy *„256-260 Ft/euró az az érték,*

[1] A tanulmány elkészítése kapcsolódik az F046283 számú, „Külkereskedelem és külföldi működő tőke a magyar élelmiszeriparban" című OTKA kutatáshoz.

amellyel a magyar agrártermelők versenyhelyzete megteremthető". Valóban ilyen egyszerű lenne? Jelen tanulmányunk alapvető célkitűzése annak elemzése, hogy a nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján mennyiben igazolható ez az állítás. Ennek érdekében először az árfolyam-elmélet legelemibb, későbbi vizsgálatainkhoz alapvető fogalmait tekintjük át, majd három kérdésre keresünk választ.

1. A fejlett országokban végzett elemzések mennyiben támasztják alá az árfolyam és az élelmiszergazdasági kivitel kapcsolatát?

2. Kimutatható-e statisztikailag értelmezhető kapcsolat a forint/euró árfolyam és az élelmiszer-gazdasági kivitel között a hosszabb távú idősorok matematikai-statisztikai elemzése alapján? Vizsgálataink során az árfolyam és az export közvetlen összefüggését vizsgáltuk a magyar élelmiszerkivitel (SITC 1. főcsoport szerinti besorolás: élelmiszer és élő állat, ital és dohány) példáján. Hangsúlyozzuk, hogy munkánkban csupán a közvetlen kapcsolatok feltárása volt a célunk. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az árfolyamváltozás közvetett hatásai – például az import árviszonyok átrendeződése, vagy az infláció révén – erőteljes, közvetett hatást is gyakorolnak az élelmiszer-gazdasági termékek exportjára. Ezen tényezők vizsgálata, valamint az idősorelemzés legújabb módszereit is felhasználó, jelentős matematikai apparátusra épülő modellek alkalmazása *(Bakucs – Fertő, 2004)* meghaladná tanulmányunk kereteit.

3. Ha megvalósulna a forint javasolt, 4-8%-os leértékelése, az mennyiben segítené elő a magyar élelmiszergazdaság versenyképességének javulását?

Bánfi (1981) meghatározása szerint: „*A valutaárfolyam közgazdasági kategória, amely egy valutának az árát más valutában fejezi ki. A valutaárfolyam tehát ár, mégpedig egy különleges árunak az ára. A különleges jellege miatt nevezzük árfolyamnak. A valutaárfolyam a különleges ár különleges árcentruma. A valutaárfolyam objektív, történelmi és gazdasági kategória, amely a valuta piaci árát fejezi ki. A piaci ár a kereslet-kínálat hatására alakul ki, és ennek megfelelően egyezik meg vagy tér el a valutaparitástól.*" Két valuta egymáshoz viszonyított árfolyamának változását az árfolyamindexek felhasználásával fejezhetjük ki. Ha az árfolyamindexeket az egyes valuták inflációs rátáinak arányával korrigáljuk, akkor meghatározhatjuk az úgynevezett reáleffektív árfolyamot *(Hirsch – Higgins, 1970)*. Természetszerű, hogy az árszínvonal-változás mérése többféleképp történhet. Legkézenfekvőbb a fogyasztói árindex alkalmazásával történő számítás, de tanulságos lehet a termelőeszközök árszínvonalának változása, vagy a munkaerő költség változásának figyelembe vétele is. A továbbiakban az egyszerűség kedvéért a forint reáleffektív árfolyamát a fogyasztói árszínvonal változásának alapján vizsgáljuk, az MNB Statisztikai havi közleményeire alapozva. A reáleffektív árfolyam alkalmazása azért terjed, mert jól kifejezhetők vele a valuták vásárlóerejében bekövetkező változások. Az 1. és 2. ábrákból jól látható például, hogy miközben a forint euróhoz viszonyított árfolyama 1999 januárjában ugyanannyi volt, mint 2004 áprilisában, nemzeti valutánk reáleffektív árfolyam indexe a két időpont között 20%-kal csökkent, azaz – amint azt *Magda professzor úr hangsúlyozza – reálfelértékelődés tanúi lehettünk!*

MENNYIRE BEFOLYÁSOLJA AZ ÁRFOLYAM A KIVITELT – KÜLFÖLDI PÉLDÁK ALAPJÁN

A fejlett országokban jelentős tapasztalatok halmozódtak fel az árfolyam és az agrárkivitel kapcsolatáról. Ezek számos – magyar szempontból is megszívlelendő – tanulságot hordoznak.

Az árfolyam és a mezőgazdasági jövedelmek közötti kapcsolatot az elsők között *Schuh (1974)* vizsgálta az USA mezőgazdaságának példáján. Kimutatta, hogy az ötvenes *években az amerikai dollár magas árfolyama miatt irreálisan alacsony értékű volt az agártermékek ára és az agrárexport értéke.* Ez a mezőgazdaságban felhasznált erőforrásoknak a társadalom egésze szempontjából káros leértékelődéséhez vezetett, és gátolta a technológiai fejlődést. A mezőgazdasági termelők támogatási rendszerének átalakítása és a dollár leértékelése a 60-as, és még inkább a 70-es években egyaránt szolgálta az egyensúlyihoz közelebbi árak kialakulását és a kivitel növelését. *Schuh (1975)* egy későbbi cikkében azt állítja, hogy a dollár mintegy 13%-os leértékelése hosszabb távon megközelítően 10%-os áremelkedéshez vezet az agrártermékek piacán.

Batten és Belongia (1984) az 1971 és 1984 időszak negyedéves adatai alapján elemezték az USA agrárexportjára ható tényezőket. Regresszió-számítással megállapították, hogy az agrárkivitel az

$$\ln(AGX)_t = 0{,}73 + 1{,}32\ln(FGNP)_t - 0{,}30\sum_{i=1}^{2} b_i(USAGP/USCPI)_{t-i} - 0{,}71\sum_{j=1}^{3} c_j(RTWER)_{t-j}$$

R^2=0,94

egyenlet segítségével írható le, ahol

AGX az agrárexport értéke, 1970-es dollár árfolyamon számítva;

FGNP a főbb importőrök relatív jelentőségükkel súlyozott átlagos GNP értéke;

USAGP az amerikai agrárexport árindexe;

USCPI az USA fogyasztói árindexe;

RTWER az amerikai dollár reáleffektív árfolyama a főbb importőrök valutáinak súlyozott átlagához viszonyítva.

Az egyenletből azt állapították meg, *hogy a reáleffektív árfolyam valóban szerepet játszik az agrárkivitel változásának magyarázatában, de szerepe lényegesen kisebb, mint a külpiaci partnerek gazdasági teljesítményéé.* Az agrárexport értéke és a külpiacoknak – a fenti módon meghatározott – gazdasági teljesítménye között 0,67 értékű standardizált korrelációs koefficiens volt kimutatható, míg a reáleffektív árfolyam és az agrárexport közötti korreláció -0,39 értékű volt.

Smith (2004) szerint az új-zélandi élelmiszergazdaság egészén *belül az élelmiszeripar érzékenyebben reagál az árfolyamváltozásokra,* mint a mezőgazdaság. Ez a tény elsősorban az élelmiszeripar nagyobb rugalmasságával magyarázható. Ezzel együtt is viszonylag kicsi az árfolyam hatása az exportra, mert az exportőrök még alacsony árfolyam esetén is inkább elviselik a veszteségeket, mintsem feladjanak már megszerzett piacokat, vállalva ezzel az újbóli piaci bevezetés költségét. Az exportárbevétel és az exportra ható tényezők közötti kapcsolatok vizsgálatára olyan modellt alkalmaztak, mely a trendtől való eltérésre keres magyarázatot az exportra ható tényezők, mint független változók elemzésével.

A számításokhoz a

$GAP_{x,t} = a*ERGAP_{t-k} + b*Y_{t-k} + c*GAP_{t-k}$

összefüggést használták, ahol

$GAP_{x,t}$ a vizsgált szektor (x) exportjának eltérése a hosszú távú trendtől a t időszakban;

$ERGAP_{t-k}$ a reálárfolyam késleltetett hatása (a k időszakban bekövetkezett változás hatása a t időszaki exportra);

Y_{t-k} a szektor termékeinek keresletét és kínálatát befolyásoló tényezők késleltetett hatása;

GAP_{t-k} a vizsgált eltérés-sor mozgó átlagának és autóregresszív tagjának hányadosa.

Számításaik során az árfolyam-változás és az export közötti kapcsolatot jellemző a együttható (b) értéke a mezőgazdasági termékek esetén 0,05-0,20 között mozgott, a feldolgozóipari termékeknél 0,12-0,35 volt. A parciális korrelációs koefficiens 0,02-0,17 közötti értékeket vett fel.

A spanyol iparvállalalatok exportját befolyásoló tényezőket az egyes vállalatokra vonatkozó tízéves idősorok alapján *Salomon és Shaver (2000)* tanulmánya elemezte. Az elvégzett, regresszió-analízisen alapuló vizsgálatok nem mutattak szignifikáns kapcsolatot az export és az árfolyam között. Ennek oka a szerzők véleménye szerint arra vezethető vissza, hogy az árfolyamváltozással egyidejűleg számos egyéb makrogazdasági tényező is befolyásolta a kivitelt, és ezek hatása nagyobb volt az árfolyaménál.

A bemutatott összefüggések arra hívják fel a figyelmet, hogy *a külföldi kutatások eredményei alapján nem igazolható közvetlen és szoros összefüggés az árfolyam és az export között.*

A MAGYARORSZÁGI TAPASZTALATOK

Vizsgálataink során a magyar kivitel változását elemeztük az 1996. január és 2004. április közötti időszak adatai alapján. Így összesen 100 hónap adata állt rendelkezésünkre. A vizsgált időszak azt a nyolc és egyharmad évet foglalja magába, amikor hazánkban már befejeződött a gazdasági átalakulás és privatizáció első, legnagyobb megrázkódtatásokkal járó szakasza. A tanulmányozott időszak első hónapjában már fél évvel volt túl az ország az erőteljes megszorító intézkedéseket tartalmazó, az akkori pénzügyminiszter, *Bokros Lajos* nevével fémjelzett, azóta is sokat vitatott válságkezelő program kezdetén. A program célja a gazdasági egyensúlyromlás megállítása, a gazdaság stabilizálása és fenntartható növekedési pályára állítása volt. Ennek egyik fontos eszközének tekintették a forint előre bejelentett módon történő, úgynevezett csúszó leértékelését. Ez az árfolyam-meghatározás 2001. szeptember végéig volt érvényben. Ezt követően az árfolyam szabályozásának alapvető eszközévé a forint/euró árfolyam „szabad" mozgási sávjának meghatározása, illetve a jegybank intervenciós célú beavatkozásai váltak. A tervek szerint az árfolyam-változás egyszerre szolgálta volna a kivitel ösztönzését és az antiinflációs célkitűzések megvalósítását. A vizsgálatainkban *szereplő idősor utolsó hónapja az EU csatlakozást közvetlenül megelőző időszakra esett!*

A vizsgált időszakban megváltozott a magyar forint átlag-árfolyamának számítási rendje is. 2000-ig az átlag-árfolyam alakulását a forint/USA dollár, illetve forint/ECU (1997 és 1999 között: forint/német márka) árfolyamok 30:70 arányú súlyozásával határozták meg. 2000 januárjától a forint átlag árfolyamát a forint/euró árfolyammal tekintik azonosnak.

Számításaink során az egyszerűség kedvéért a forint/euró árfolyamot alkalmaztuk. A vizsgált időszak elején az euró helyett az egységes, akkor még csak bankszámlapénzt jelentő európai fizetőeszközt ECU-nak nevezték, de mi a tanulmányban végig az euró kifejezést használjuk, mert a papírpénzre történő átállás nem módosította az árfolyamot.

Munkánk első részében egyszerű, grafikus ábrák alkalmazásával vizsgáltuk meg az élelmiszergazdasági termékek havi exportjának változását.

A 3. ábrából jól látható, hogy az élelmiszer-gazdasági termékek kivitele jelentős növekedést mutat, ez azonban erőteljes havi ingadozásokkal párosul.

A kivitel periodicitásának jellemzésére leggyakrabban az autókorrelációs függvényt alkalmazzák. Ez azt adja meg, hogy mennyi a vizsgált idősor különböző értékekkel eltolt tagjai között kiszámított lineáris korrelációs koefficiens értéke. Az egyszeres eltolást tartalmazó autókorrelációs függvény értéke például azt jellemzi, hogy egy idősorban milyen szoros összefüggés mutatható ki az idősor adott tagjának és az azt eggyel megelőző tagnak az

értéke között. A 4. ábrából kitűnik, hogy erőteljes korrelációs kapcsolat van a 12 havi értékek között, azaz *minden évben megismétlődik a kivitel erőteljes mértékű megnövekedése a negyedik negyedévben.* Ez csak részben magyarázható az exportra kerülő termékek biológiai sajátosságaival: ennél sokkal nagyobb szerepe van annak a vállalati szándéknak, hogy a termékeket lehetőleg még az adott naptári éven belül értékesítsék, csökkentve a készleteket és növelve az árbevételt. Más kérdés, hogy a gazdálkodó szervezetek számára hosszabb távon valóban ez-e a legnagyobb nyereséget hozó stratégia. Több megkérdezett szakértő amellett érvelt, hogy például a gyümölcssűrítmények exportjában tavaszszal lényegesen kedvezőbb árak érhetők el.

A szezonalitásból az következik, hogy ha az árfolyampolitika hatását kívánjuk megvizsgálni, akkor feltétlenül szükséges az éven belüli, periódikusan ismétlődő hatások kiszűrése. Ennek kézenfekvő eszköze a szezonális felbontás. A módszer lényege, hogy az eredeti idősort felbontjuk a szezonális ingadozást magában hordozó elemre, valamint az eredeti idősor ciklikusságtól „megtisztított", azaz a trendet és véletlen hatást tartalmazó tagokra (5. ábra). További számításokkal természetesen lehetőségünk van a trend és a véletlen hatások különválasztására is, ez azonban nem volt célunk vizsgálataink során. A továbbiakban egységesen a ciklikus hatásoktól „megtisztított" adatsorral végezzük számításainkat.

Számításaink következő részében arra kerestünk választ, hogy a ciklustól „megtisztított" export-idősor értékeit milyen mértékben befolyásolja a forint/euró árfolyam változása.

Az első kérdés megválaszolásához az úgynevezett kereszt-korrelációk meghatározását kellett elvégeznünk, melyek arról adnak felvilágosítást, hogy a két vizsgált idősor egymáshoz képest eltolt értékei között mekkora a lineáris korrelációs koefficiens értéke. Számításaink eredményei azt igazolják, hogy – az idézett szakirodalmi adatokkal ellentétben – a legszorosabb összefüggést az árfolyam és az export-árbevétel között akkor kaptuk, ha nem volt eltolás, azaz azonos időszaki árfolyam és export adatokat vettünk figyelembe (6. ábra).

Ha az árfolyam és az export közötti kapcsolatot regressziós függvénnyel kíséreltük meg vizsgálni, akkor nem kaptunk értelmezhető eredményt (7. ábra). Ennek oka, hogy az árfolyam helyett a reáleffektív árfolyam tekinthető érdemi információhordozónak.

A reáleffektív árfolyam és az élelmiszergazdasági export közötti kapcsolatot a vizsgált időszak egészére vonatkoztatva másodfokú függvénnyel közelíthetjük (8. ábra), ebből azonban jól látható, hogy azonos árfolyam-értékekhez egymástól jelentősen eltérő export-értékek tartoznak, így a módszer önmagában nem alkalmas az árfolyam–export kapcsolat leírására (ha ez egyáltalán létezik).

Az árfolyam és az export kapcsolatát leíró, a vizsgált időszak egészének leírására alkalmas függvény keresésének kudarca után célszerűnek látszott az időszakot két részre bontanunk: a csúszó leértékelés idejére és az ezt követő időszakra.

Az így elvégzett számítások már értelmezhetőbb eredményt adtak. A 9. ábrából jól látható, hogy a csúszó leértékelés időszakára vonatkozó adatsornál *a viszonylag magas reáleffekív árfolyammal jellemezhető időszakokhoz magasabb export-értékek társulnak. A lineáris regressziószámítás alkalmazásával a két tényező között szignifikáns kapcsolatot tudunk kimutatni.* Figyelembe kell azonban azt is vennünk, hogy a korreláció viszonylag laza, amit jól mutat az a tény, hogy az export havi értékének szórását csak mintegy 40%-ban értelmezhetjük a reáleffektív árfolyam változásával.

Ez az eredmény még a korrelációs koefficiens értékét tekintve is teljes mértékben azonos az idézett amerikai kutatások eredményeivel.

Ha a csúszó leértékelés utáni időszak adatai alapján végezzük el számításainkat, akkor éppen ellentétes eredményre jutunk, mint ahogy azt „a priori" vélelmeznénk (10. ábra). Ez azt jelenti, hogy a várakozásainkkal ellentétben *a vizsgált 28 hónapos időszak alatt az élelmiszergazdasági export változását más tényezők erőteljesebben befolyásolták, mint a reáleffektív árfolyam.*

Számítás sorozatunk eredményei azt mutatják, hogy *szerintünk a vélelmezettnél sokkal lazább kapcsolat áll fenn az árfolyam és az export között, sőt a kapcsolat sokszor nem is igazolható.* Ez teljes mértékben összefügg azokkal az irodalmi megállapításokkal, amelyek a fejlett országok árfolyam-politikájának hatásait elemzik.

A bemutatott – paradox – jelenség oka valószínűleg több tényezőre vezethető vissza. Ezek közül a legfontosabbak: az élelmiszergazdasági exportőrök árbevétel-tömegük maximalizálásával kísérlik meg fenntartani, illetve javítani külpiaci pozícióikat; a belföldi értékesítés fokozódó nehézségei (mindenek előtt a kereskedelmi láncok erőfölényükkel történő visszaélése) miatt a vállalkozások számára fokozott jelentőségű a külpiac.

MEKKORA A BAJ?

Érdemes azt is végiggondolnunk, hogy a magyar agrárgazdaság jelenlegi helyzetében mennyire vannak kihasználva a meglevő erőforrások és lehetőségek. Fel kell tennünk a kérdést: elsősorban az árfolyamon múlik a helyzet javítása? Még ha el is fogadjuk azt az állítást, hogy *„...2004-ben az agrárgazdaság elérte azt a szintet, amilyen az 1980-as években volt" (Magda, 2004)*, akkor is látnunk kell, hogy ez legfeljebb nekünk lehet érdekes, a külpiacot hidegen hagyja. Az elmúlt évtizedekben a magyar mezőgazdaság teljesítménye és a fejlett európai országok fajlagos hozammutatói között még azzal együtt is tovább nőtt a szakadék, hogy az EU számos intézkedésével kívánja szolgálni az intenzitás csökkentését.

Az 1. táblázatból jól látható, hogy miközben azt gondoljuk, hogy *„búzából a 4 tonna, kukoricából a 6 tonna, szőlőből a 10-12 tonna termésmennyiség ... biztonsággal prognosztizálható"*, addig célszerű figyelembe vennünk, hogy az európai élmezőny ma már a mezőgazdasági és kertészeti termékek többségénél legalább 50%-kal, de sok esetben 2-3-szor termel többet hektáronként, mint a megfelelő magyar mutatók. Tudjuk: hosszan lehetne azon vitatkozni, vajon a mezőgazdasági termelés egészének rendszere szempontjából, figyelembe véve a hatékonyság különböző mutatóit és a környezetvédelmi megfontolásokat is, nálunk is célszerű-e hasonlóan magas fajlagos hozamok elérése, mégis látnunk kell, hogy a jelenlegi hozamszint alapvető akadálya annak, hogy javuljon a termelők pénzügyi helyzete. *A hozam és a jövedelem közötti összefüggést a hazai üzemtani szakirodalom éppúgy igazolja (Magda, 2003), mint a fejlett országok tapasztalatai.*

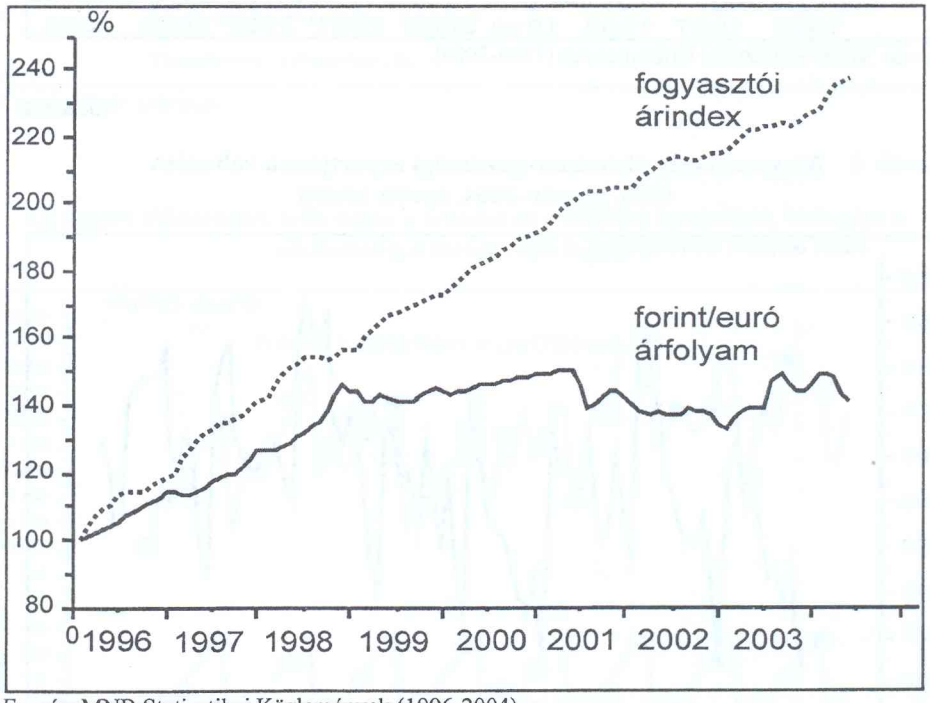
A magyar termékek export-árszínvonalát összevetve néhány főbb versenytársunk export-áraival (2. táblázat) azt kell látnunk, hogy még a sikeresnek vélt termékek esetében is gyakran 30-50%-kal alacsonyabb árakat tudnak csak elérni. Az előrelépés nehézségét jól mutatja, hogy a magyar borok export-átlagára évek óta csökkenő, holott a borászatban több mint tíz éve viszonylag erőteljes marketingmunka folyik *(Hajduné – Botos, 2004)*. Egy-egy terméknél még csakcsak meg tudjuk magyarázni, hogyan jöhet létre két-háromszoros (!) különbség a

magyar exportár és a versenytársak árai között (például az alma esetében jól ismert, hogy nincs elég korszerű ültetvényünk, nincs hűtőtároló, így aztán a magyar almát külföldön léalmaként dolgozzák fel), de arra már nehezebb választ találnunk, miért van a világhírű(nek vélt) almasűrítmény esetében is másfélszeres, a gomba esetében háromszoros, sőt az étkezési burgonyánál is másfél-kétszeres lemaradásunk a versenytársakhoz képest.

Valószínű, hogy a jelenség mögött a teljes magyar élelmiszergazdaság termelési – szállítási – kereskedelmi rendszerének alapvető működési zavarait kell keresnünk. Ezek között éppúgy megtalálható a módszeres, átgondolt külkereskedelmi ármunka hiánya (nem ritkán „egymás alá" ígérnek az exportőrök), mint a termékfejlesztés, az áruvá készítés gyakori kezdetlegessége és az értékesítési rendszerek, termékutak és árupályák esetlegessége. A betegség sokkal súlyosabb, semmint azt a leértékelés, ez a számos „kockázattal és mellékhatással" járó *(Gazdag, 2004)*, de mint láttuk: inkább placebo, mint gyógyszer orvosolni tudná.

1. ábra

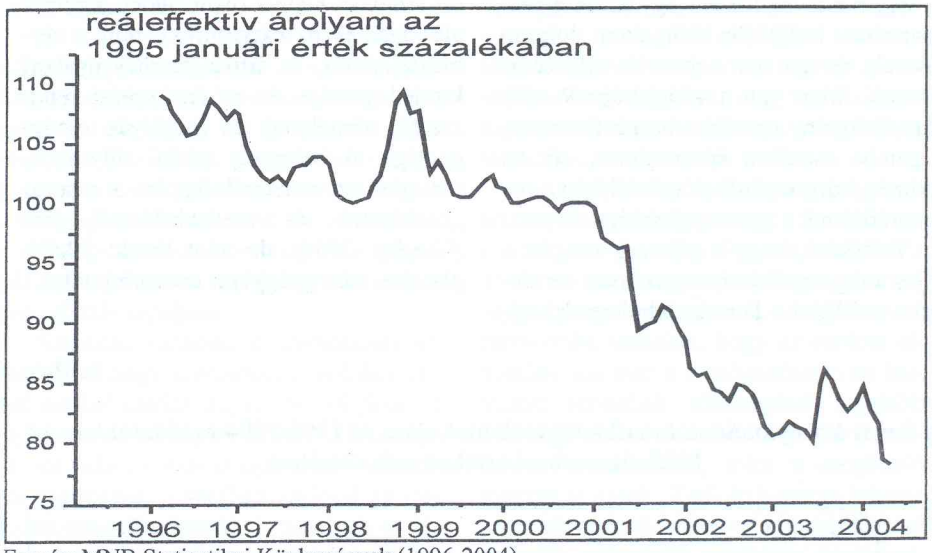
A forint árfolyamának és inflációjának alakulása az 1996-2004-es időszakban az 1995. decemberi értékek százalékában

Forrás: MNB Statisztikai Közlemények (1996-2004)

2. ábra

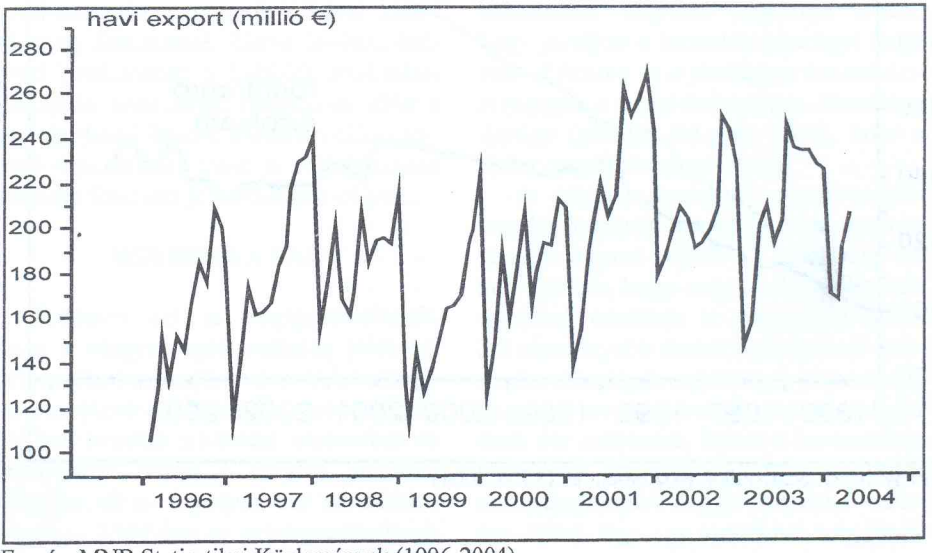
A forint euróhoz viszonyított reáleffektív árfolyamának változása

Forrás: MNB Statisztikai Közlemények (1996-2004)

3. ábra

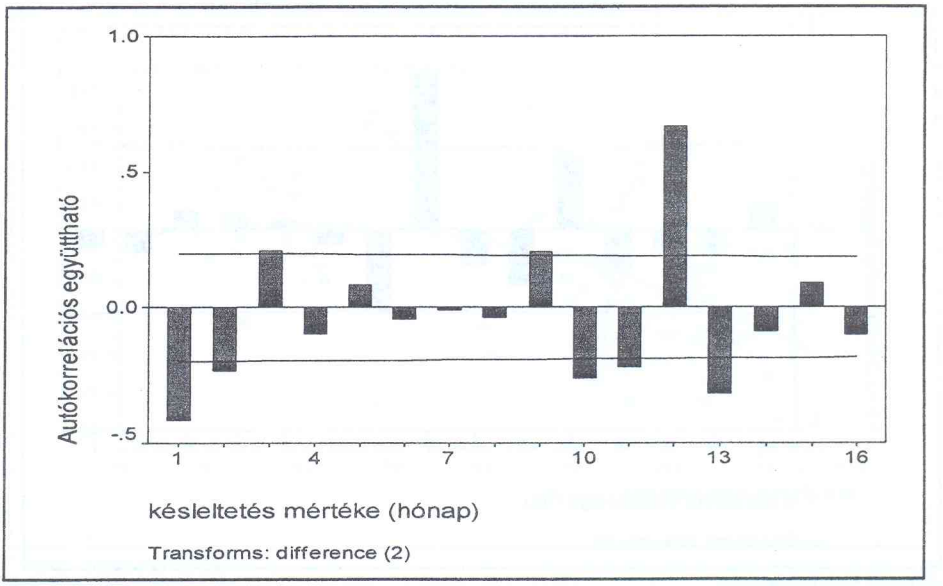
Magyarország élelmiszer-gazdasági exportjának változása 1996. január–2004. április között

Forrás: MNB Statisztikai Közlemények (1996-2004)

4. ábra

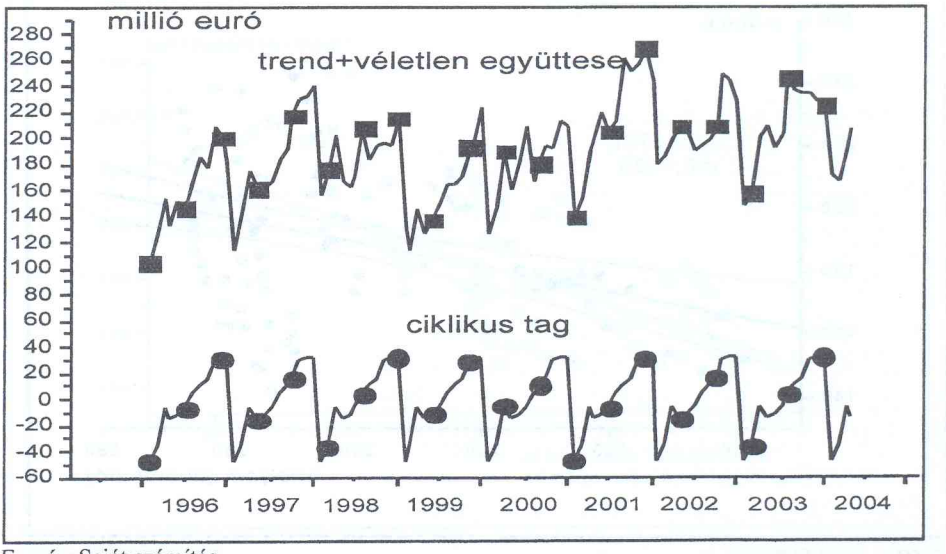
Az élelmiszer-gazdasági export autókorrelációs függvénye

Forrás: Saját számítás

5. ábra

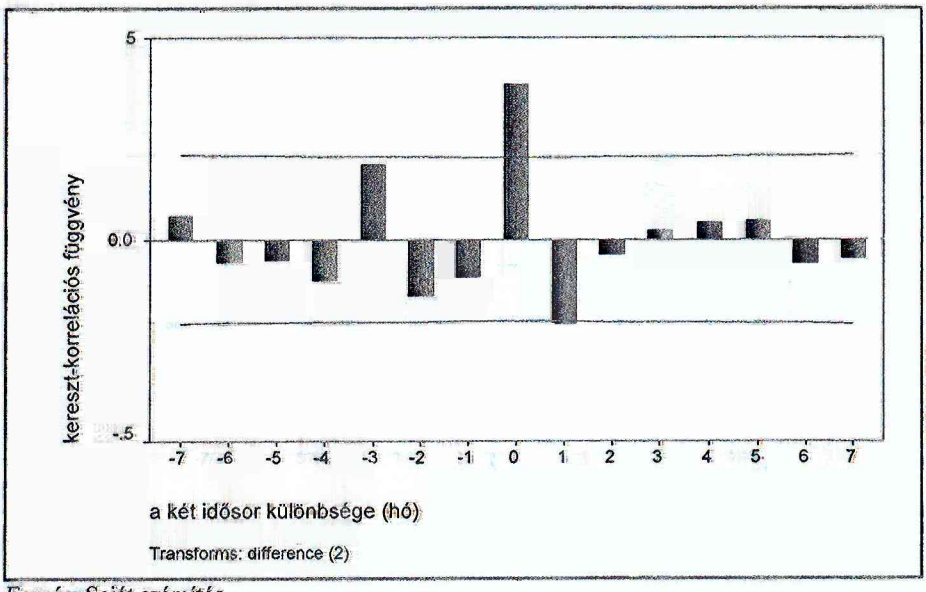
Az export idősorának felbontása a trendet és a véletlen hatásokat, valamint a ciklikusságot tartalmazó tagokra

Forrás: Saját számítás

6. ábra

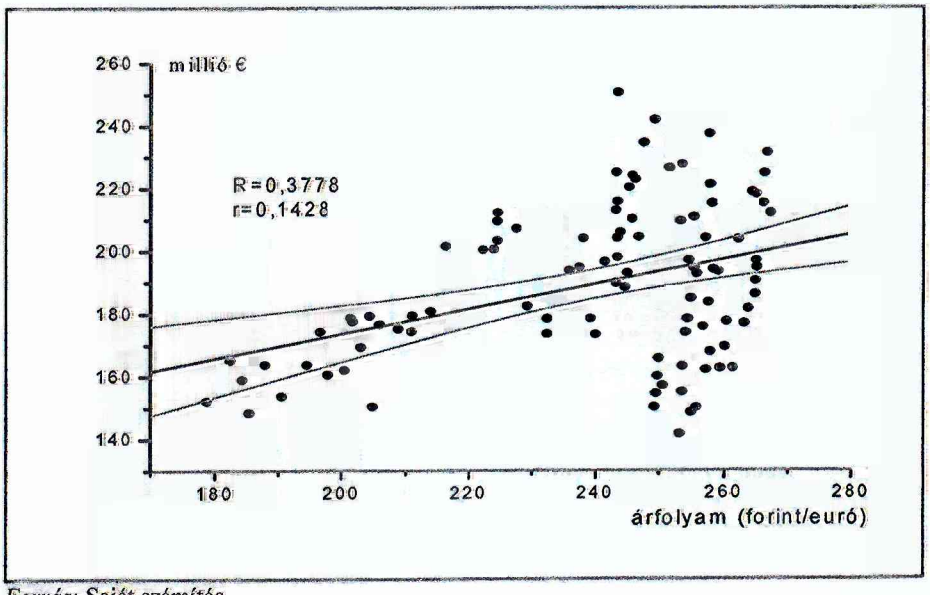
Az árfolyam és az export kereszt-korrelációs függvénye

Forrás: Saját számítás

7. ábra

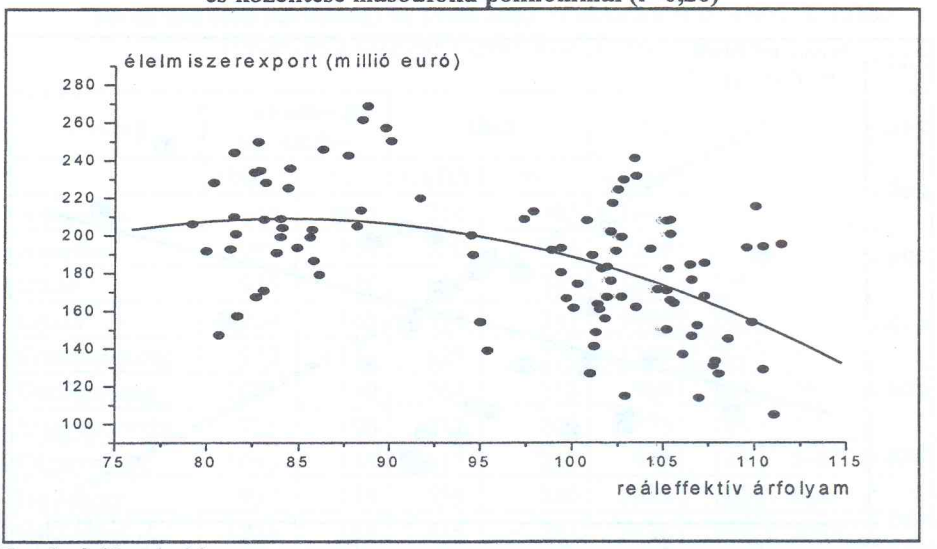
Az árfolyam és az élelmiszer-gazdasági export „összefüggése"

Forrás: Saját számítás

8. ábra

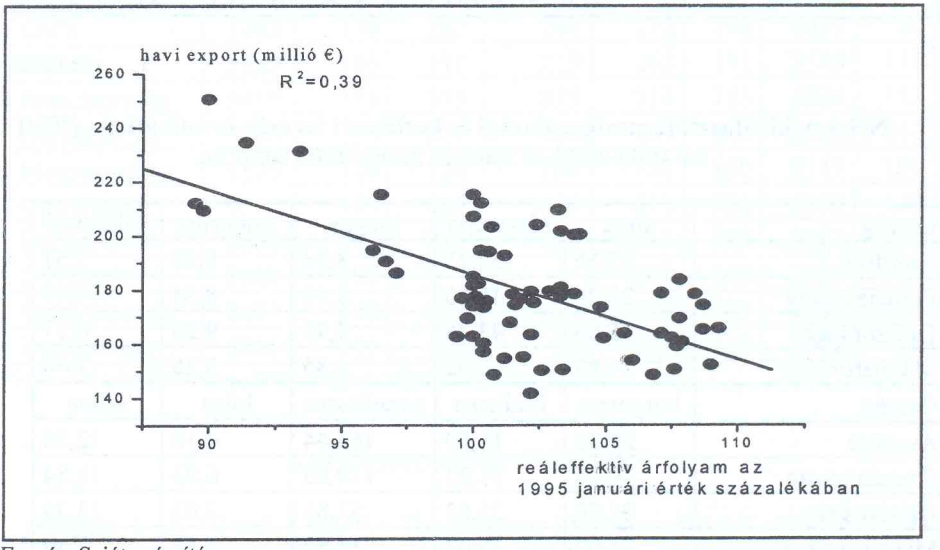
A reáleffektív árfolyam és az élelmiszer-gazdasági export közötti „összefüggés" és közelítése másodfokú polinommal (r=0,26)

Forrás: Saját számítás

9. ábra

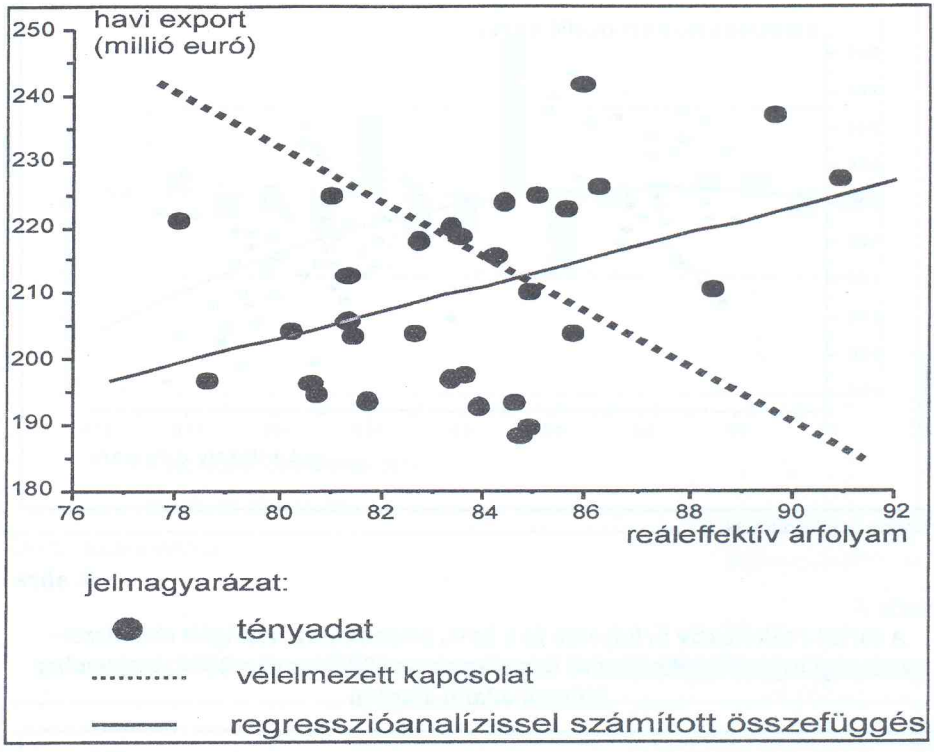
A forint reáleffektív árfolyama és a havi, szezonálisan korrigált élelmiszer-gazdasági export értéke közötti összefüggés az 1996. január–2001. szeptember időszak adatai alapján

Forrás: Saját számítás

10. ábra

Az árfolyam és az export közötti összefüggés vizsgálata a csúszó leértékelés utáni időszakban

1. táblázat

Néhány kiválasztott mezőgazdasági és kertészeti termék termésátlaga (t/ha) az 1998-2003-as időszak átlagadatai alapján

Ország	alma	sárgarépa	meggy	kukorica	zöldborsó
Ausztria	35,16	52,25	8,14	9,32	7,51
Franciaország	28,95	41,60	5,15	8,54	14,47
Olaszország	35,60	43,28	4,45	9,20	6,17
Magyarország	14,83	28,92	4,85	5,25	7,46
Ország	burgonya	földieper	paradicsom	búza	szilva
Ausztria	29,38	13,59	165,44	4,18	12,36
Franciaország	39,75	13,32	119,93	6,93	11,84
Olaszország	24,90	25,82	51,86	3,03	13,35
Magyarország	21,02	15,02	34,82	3,53	7,80

Forrás: FAOSTAT data, 2004 alapján végzett saját számítás

2. táblázat

Mennyit ér a termék, ha magyar?
Néhány növényi eredetű mezőgazdasági és élelmiszeripari termék főbb termelői ára (fob paritáson) az 1998-2003-as időszak átlagadatai alapján (USD/t) és a magyar export-átlagár százalékában

Ország	almalé-sűrítmény		alma		kajszi		Gomba-konzerv	
	USD/t	%	USD/t	%	USD/t	%	USD/t	%
Ausztrália	849	117	710	305	1641	243	983	82
Ausztria	1095	151	520	224	1519	225	1874	156
Chile	915	126	430	185	1051	156	1163	97
Dánia	1224	169	574	247	1900	282	1386	115
Franciaország	978	135	629	270	1359	201	1501	125
Görögország	1082	149	264	113	969	144	1948	162
Magyarország	725	100	233	100	675	100	1201	100
Olaszország	1050	145	515	221	943	140	5987	498
Hollandia	932	129	559	240	1079	160	1395	116
Új-Zéland	1228	169	636	273	2422	359	2049	171
Spanyolország	960	132	471	202	925	137	1477	123
Törökország	780	108	443	190	863	128	1755	146
Ország	**gomba**		**szárított hagyma**		**burgonya**		**méz**	
	USD/t	%	USD/t	%	USD/t	%	USD/t	%
Ausztrália	3195	209	272	201	283	206	1790	85
Ausztria	2498	164	200	147	216	157	3525	167
Chile	1763	116	282	208	272	198	1697	80
Dánia	3129	205	311	229	262	191	2518	119
Franciaország	5419	355	318	235	213	155	3226	152
Görögország	2288	150	227	167	194	141	3015	142
Magyarország	1526	100	136	100	138	100	2117	100
Olaszország	6553	430	606	446	311	226	2502	118
Hollandia	2160	142	241	178	232	169	2068	98
Új-Zéland	2928	192			201	146	2988	141
Spanyolország	8474	555	257	189	279	203	2282	108
Törökország	6025	395	129	95	151	110	2068	98

Forrás: FAOSTAT data, 2004 alapján végzett saját számítás

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Bakucs, L. Z. – Fertő, I. (2004): The influence of macroeconomic variables on the Hungarian agriculture. Kollokviumi előadás az MTA Közgazdaságtudományi Intézete

„Mezőgazdaság az átmenetben, átmenet az agrárgazdaságtanban" című kollokviumán – (2) Batten, D.S. – Belongia, M.T. (1984): The recent decline in agricultural exports: is the exchange rate the culprit? Staff paper of the Federal Reserv Bank of St. Louis, October 1-14. pp. – (3) Bánfi (1981): Valutaárfolyam-elmélet és politika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest – (4) Erős Gy. (1977): Az infláció (általában az árszint- és az árszínvonal-emelkedés) egyes valutapolitikai összefüggései. Kandidátusi értekezés, MTA Könyvtára – (5) Farkasné Fekete M. – Molnár J. (2002): Az árfolyamrendszer és a mezőgazdasági termékek, valamint élelmiszerek külkereskedelmi versenyképességének összefüggései. Gazdálkodás, 4. sz. 61-69. o. – (6) Gazdag L. (2003): Kornainak nincs igaza. Népszabadság, február 13. – (7) Gazdag L. (2004): Csődben az ország. Népszabadság, december 28. – (8) Hagelmayer I. (1976): Pénz és pénzpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest – (9) Hajdu I-né – Botos E. P. (2004): Bormarketing. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1-214. pp. – (10) Hirsch, F. – Higgins, I. (1970): „An Indicator of Effective Exchange Rates." IMF Staff Papers, Vol. 17, No. 1, March, 453-487. pp. – (11) Kornai J. (2003): A fő cél a tartós növekedés. Népszabadság, január 10. – (12) Magda S. ed. (2003): Mezőgazdasági vállalkozások szervezése és ökonómiája. Szaktudás kiadóház, Budapest – (13) Magda S. (2004): Árfolyam-politika és az agrárgazdaság. Gazdálkodás, 6. szám 58-64. pp. – (14) Magyar Nemzeti Bank: Statisztikai Havi Közlemények. Budapest – (15) Nagy A. (1965): A külkereskedelem optimalizálása és az ösztönzés. Közgazdasági Szemle, 32 (2) 112-127. pp. – (16) Salomon, R. – Shaver, J.M. (2000): Firm and exchange rate determinants of export and domestic sales. Fundación Empresa Pública, Madrid 1-40. pp. – (17) Schuh, G. E. (1974): The exchange rate and US agriculture. American Journal of Agricultural Economics, 56 (1) 1-13. pp. – (18) Schuh, G. E. (1975): The exchange rate and US agriculture: Reply. American Journal of Agricultural Economics, 57 (4) 696-700. pp. – (19) Smith, M. (2004): Impact of the exchange rate on export volumes. Reserve Bank of New Zealand, 67(1) 5-13. pp. – (20) U.N. FAOSTAT database, 2005. január

IS THE DEVALUATION OF HUNGARIAN FORINT A BALSAM OR A PLACEBO?

By:
LAKNER, ZOLTÁN – PODRUZSIK, SZILÁRD

In the first part of this study we analysed the literature of developed countries and showed that there was no close relationship between exchange rate and food export. In the second part we examined the relationship between the HUF-Euro exchange rate and food export on the basis of date collected during 100 months between January 1996 and April 2004. Export by the Hungarian food industry displayed a strongly cyclic pattern. Regression analysis between the realistic-effective exchange rate of HUF and timed-export purged of its cyclic nature showed a significant but loose relationship between exchange rate and export during the period of planned, sliding devaluation. Following the period of sliding devaluation no interpretably relationship could be detected between exchange rate and export. This indicated that the authorities tended to increase exports frequently at "any price" in order to increase their proceeds. In the third part of this study we collected statistical data showing that the yield per unit land area of Hungarian agriculture is a half to a third of that of developed European countries. Furthermore the average export of Hungarian agricultural and food industrial products is in many cases a mere fraction of that of competing products from states possessing well-developed agriculture. Thus our problems are much more serious than that could be cured by devaluation, which would serve as a placebo rather than a balsam in our case.